

נייר עמדה - חינוך חוץ

מסמך זה נכתב באוגוסט 2021 ע"י בחוץ | הפורום להתחדשות חינוכית בטבע, הכולל אנשי מקצוע, פרקטיקה, אקדמיה, נציגי רשויות מקומיות ומשרדי ממשלה העוסקים בחינוך חוץ ומיועד לשמש בסיס לעוסקים בתחום.

ד"ר קן רובינסון, היועץ הבינלאומי המפורסם לענייני חינוך, אמר פעם כי "כאשר מצפה לנו עתיד מאוד לא בטוח, התשובה אינה לעשות טוב יותר את מה שעשינו קודם. התשובה היא לעשות משהו שונה".

כל אנשי החינוך בארץ ובעולם מחפשים את "הגביע הקדוש" – הדרך שתגרום לתלמידים לרכוש ידע משמעותי ובעל ערך עבורם, מדברים על מיומנויות המאה ה-21- למידה לצד מיומנויות חברתיות, חשיבה ביקורתית וגם יצירתיות ומעוף - ושתכין אותם לאתגרי המחר.

אותו קן רובינסון אמר גם כי "לא כדור הארץ בסכנה, אלא תנאי החיים שלנו עליו". נדמה, שבפרוס האלף השלישי אמירה זו הפכה לדחופה ומשמעותית מתמיד. תפיסת "הקיימות הרחבה" גורסת כי בני האדם תלויים לחלוטין במערכות האקולוגיות המקיימות אותם. החינוך במאה ה-21 צריך, אם כן, לשקף את התובנה, שבעידן שבו אנו חיים עושר ואושר אינם ניתנים להשגה מבלי שניקח אחריות, כיחידים וכחברה, ליחסי התלות ההדדית שלנו זה בזה, ושל החברה עם מערכות הטבע.

כשאנו חושבים על דמות האדם שאנו שואפים לגדל²¹ ועל ההתמודדויות שיעמדו בפני ילדינו בעתיד, אנו מבינים כי הצידה הטובה ביותר שנוכל לתת להם בדרכם היא משקפיים של סקרנות, פליאה, התבוננות, בחינה, שאילת שאלות, ידע, ערכים, כישורי למידה. כמו גם, מצייד אותם בכישורים חברתיים, חוסן נפשי, יכולת התמודדות עם מציאות משתנה וביטחון ביכולותיהם הפיזיות, המנטליות והחברתיות. חינוך כזה המתקיים ברובו בחוץ, עם זיקה עמוקה לסובב אותנו - הוא - הוא המפתח לבניית אדם זה.

חינוך חוץ

חינוך חוץ שם דגש על חיבור ראשוני ובלתי אמצעי לטבע שיש לו תועלות רבות. הוא מספק לילדים שפע של הזדמנויות לנוע, להיות באינטראקציות חברתיות מגוונות וגמישות, להיות במגע עם הטבע ולפעול בצורה עצמאית ויצירתית. חינוך חוץ כולל גישות חינוכיות שונות ומגוון פדגוגיות שונות, שיש בהן מן המשותף והחופף. חינוך חוץ על כל סגנונותיו יכול לקדם את ערכי הקיימות ולפתח מודעות לשמירת טבע, למשבר האקלים וכן לקדם אקטיביזם סביבתי, בהינתן הכוונה ברורה לכך. חינוך חוץ יכול גם לשמש ככלי טיפולי. להלן הגדרה קצרה ואינטואטיבית לסגנונות חינוך חוץ העיקריים:

למידה חוץ כיתתית - מתרחשת מחוץ לגבולות חדר הכיתה/גן, (למשל בחצר, בסביבה הקרובה או בספור), בסביבה המזמנת תהליך למידה טבעי מתוך התנסות ישירה עם אובייקט או תופעה. סביבה זו היא חלק אינטגרלי מרצף תהליך הלמידה ויכולה לקדם למידה מתחומי הליבה באופן חוויתי. היא עשויה לזמן חשיפה לנושא או המחשה שלו (לדוגמה, הדגמת כוחות פיזיקליים בגן שעשועים), להוות שדה לאיסוף מידע, למחקר או להתנסות.

חינוך מבוסס מקום – גישה חינוכית שבמרכזה עומד מקום מסוים. המקום אינו מרחב פיזי בלבד אלא מרחב המייצג מגוון של גורמים, היבטים וערכים - היסטוריים, תרבותיים, פוליטיים, סביבתיים, אישיים וחברתיים. על פי רוב, חינוך מבוסס מקום הוא חינוך מתמשך המתבצע בסביבה הקרובה ומתייחס לסוגיות המאפיינות

¹ תפיסת הגן העתידי -
² מסמך דמות הבוגר במאה ה-21

את המקום ובתוך כך מחבר את הילד לסביבתו ולקהילה בה הוא חי ופועל. למשל, דרך פעילות חקר להכרת הסביבה הקרובה, זיהוי בעיות ועשייה (אקטיביזם) לפתרון, מפגש עם תושבי הקהילה.⁴ כל אלו מובילים לדילוג משמעותי, פיתוח זיקה, מחויבות ואחריות כלפי הסביבה.

חינוך יער* הוא חינוך השם דגש על שהייה ממושכת בחוץ וחיבור להוויה, עם תיווך מינימאלי. הילדים רוכשים ביטחון, הערכה עצמית ומיומנויות שונות מתוך התנסות עצמאית ומשחק. המחנך אינו מוביל או מנחה אלא מלווה, מגשר ומאפשר. נושאי הלימוד הם נרחבים ונובעים באופן אורגני מתוך מה שהסביבה מזמנת והלמידה עצמאית וספונטנית. הדגש בחינוך יער הוא על יציאה קבועה, למקום קבוע, לפחות אחת לשבוע (בשאיפה ליום שלם), וכמעט בכל מזג אוויר. המונח נולד מתוך סביבת יער האופיינית לאירופה, בה צמחה הגישה וממנה התפשטה לכל העולם, אבל לא חייב להיות פיזית ביערות אלא בכל סביבה טבעית, כמו חורשות, חוף ים, מדבר ואף טבע בסביבה עירונית.

*משרד החינוך בישראל מתייחס לחינוך יער במונח "חינוך בטבע".

מחקרים שנעשו על חינוך חוץ לסוגיו מראים כי יש לו יתרונות רבים:

- מעורר את אינסטינקט הלמידה הטבעית והספונטנית.
- מציב לתלמידים אתגרים המקדמים ויסות עצמי והעצמה אישית.
- מגשר בין החומר התיאורטי למציאות הרלבנטית לחיי התלמידים.
- מפחית חרדות, מפתח עצמאות, מיומנות בחירה ומכוונת עצמית.
- מזמן אפשרויות לאינטראקציות חברתיות.
- מספק הזדמנות ללמידה לא פורמלית, חוויתית, משחקית ומהנה יותר.
- מפתח את היכולת להתמודד עם אי ודאות ומעודד לקיחת סיכונים מבוקרים.
- פונה לכל החושים ומעודד סקרנות ויצירתיות.
- מפתח קשר עם הסביבה הטבעית ועם הקהילה המקומית הסובבת את הילד.
- פיתוח יכולת התמודדות עם אתגרי העתיד.

כל אלה לא רק מעלים את המוטיבציה של התלמידים ללמוד, אלא גם משפרים את ההישגים הלימודיים בפועל.

למימוש היתרונות הרבים של הלמידה בחוץ, יש לשים דגש על האחריות של המחנכים בהיבט הפדגוגי והבטיחותי, למשל יצירת גבולות ופיתוח תחושת ביטחון במרחב. לפיכך, חיוני שמחנכי חינוך החוץ יקבלו הכשרה וליווי הן בצד הפדגוגי והן בצד הבטיחותי. כמענה לבטיחות יש להיעזר במלווים לפי ההנחיות של חוזר מנכ"ל (קישור). הצלחת חינוך חוץ תלויה גם בשותפות עם גורמים ממשרד החינוך, הרשות והקהילה. מימד חשוב הוא שמירת רצף והמשכיות של חינוך חוץ מגיל הגן לבית הספר בכל מסגרות החינוך.

נסיים במילותיו של המחנך וחוקר הטבע יהושע מרגולין, שהיה ממייסדי סמינר הקיבוצים: "יש להוציא את הילדים מכותלי הבית לטבע. אך אין להובילם תמיד כחבורה. יצאו הילדים לטבע, יש לפזרם מיד. יש להקצות לכל אחד את פינתו. יתייחד בה, יחטט בה, יסתכל, יקשיב, ימצא פירות, זרעים, עלים - כל הרמש הרומש, ישכב, יהזה, יחלום, יפליג בדמיונות. יש די מרחב בטבע" (מקור: החינוך לטבע, 1957).

סרטונים הממחישים את חינוך החוץ: [מהות גן יער](#)